

Korta rapporter – *Short communications*

<https://doi.org/10.34080/os.v21.22598>

Vattenrall *Rallus aquaticus* som häckfågel på torrmark och möjlig predator på småfågel

The Water Rail Rallus aquaticus breeding in dry habitat and possible predator on songbirds

DAN LUNDBERG

Vattenrallen *Rallus aquaticus* är känd för att häcka i vegetationsrika våtmarker, företrädesvis i områden med tät vass eller säv. Den kan dock uppträda även i mindre typiska miljöer, såsom i starrmarker kring sänkta sjöar (Svensson m.fl. 1999). Arten är också känd som predator på ägg och fågelungar (Cramp 1980, Hansson m.fl. 2000). I samband med häckningsstudier av hämpling *Carduelis cannabina* sommaren 2009 i Torsviken, Göteborg, gjordes flera observationer av vattenrall, relevanta för kunskapen om artens biotopval och potentiella effekt som predator på småfågel.

Undersökningsområdet (57°41,7' N, 11°47,7' E) består av invallade vattenområden, utfyllnader och en deponi för muddermassor. Det finns stora bestånd av vass i de våtare delarna, områden till synes lämpliga för vattenrall. Sedan många år finns det även områden med torrare mark. I ett sådant delområde, 30×90 m stort och avgränsat av grusvägar på tre sidor och en bred stenvall på den fjärde sidan, påträffades vattenrall. Marken är ganska stenig och har knä- och lärhög örtvegetation, blandat med buskar (varav de flesta är trädgårdsrymmare). Den lägre växtligheten domineras av brännässlor, åkertistel, renfana och diverse gräs. Några enstaka strån vass fanns också, men ingen säv eller starr alls. I delområdet fanns ungefär åtta par törnsångare *Sylvia communis* och tre par hämpling.

Jag besökte Torsviken ungefär varannan dag från april till september, oftast 4–6 timmar per dag. Den första kontakten med vattenrall i delområdet hade jag den 2 juni. Vid i stort sett varje besök därefter hördes en eller två vattenrallshonor med det läte som arten använder när den vallar ungar (Cramp 1988, Svensson m.fl. 1999). Från till synes samma platser hördes ofta ilsket varnande törnsångare och vid andra tillfällen gav dessa varningslåten indikationer på var rallarna höll till i området. Två kulor av vattenrall sågs. Den 3 juli sågs några svarta dunungar som kom ut ur vegetationen och vände 2 dm ut på en grusväg. Ungarna var ca 1/5 av en vuxen fågels storlek. Tre dagar senare såg jag tre fjäderklädda ungar, vars storlek var ca 3/5 av adult storlek. Ungarna klättrade ungefär 1 meter upp i en buske, där de möjligen letade fågelbon.

Jag undersökte även ett annat delområde beläget 15 m nordost om den torra ytan. Det är en 500×350 m stor yta omgiven av en 15 m bred stenvall, i princip helt avgränsat från det andra delområdet. Vegetationen domineras av strandaster, vass, säv, tussilago och åkertistel. Där häckade ungefär tio par vardera av sånglärka *Alauda arvensis*, sydlig gulärka *Motacilla flava flava* och sävsparv *Emberiza schoeniclus*, samt några arter till. Där häckade också minst åtta par vattenrall. Detta är dock troligen en låg skattning, eftersom man när man gick ut i området oftast kunde höra två eller tre vattenrallshonor valla sina ungar, där de olika honorna avlösta varandra i området.

Jag letade bon i båda delområdena och täckte ca 60% av den mindre ytan och 40% av den större. I öppnare områden sökte jag efter bobyggande och matande fåglar och i buskmark letade jag igenom buske för buske. I vassytor gick jag linjer med några meters mellanrum. Nilsson m.fl. (1982) visade på en metod att inventera vattenrall och rörsångare *Acrocephalus scirpaceus* i vass genom att leta bon efter häckningstid. Jag prövad detta men fann inga bon. Ett problem var att jag inte hade sett vatten-

rallsbo förut, ett annat att ca 1/3 av vassen var liggvass och därmed inte kunde undersökas ordentligt. Jag hittade dock resterna av tre rörsångarbo som till synes prederats (bodelar som hängde i vassstrån).

Häckningsutfallet för tättingarna i området blev synnerligen magert. Vid trettio besök med boletning återfanns inga bon med ungar (dock flera med ägg) och sågs sammanlagt bara en kull flygga gulärlor och en flygg sävsparvsunge. Inga flygga sånglärkor sågs. Den dåliga häckningsframgången skulle kunna bero på de många vattenrallarna. Av andra potentiella predatorer på ägg och ungar sågs spår av räv vid ett enda tillfälle, inga spår av mink alls, och inga vildsvinsspår på sommaren. Kråkfåglar sågs födosöka bara enstaka gånger i området men inte där vegetationen var hög. Brun kärnhök *Circus aeruginosus* häckar inte i området. Detta gör vattenrallen till den mest sannolika predatoren på fågelungar i området.

Jag har inte påträffat någon tidigare beskrivning av vattenrall som häckfågel på torrmark. När man påträffar en art i nya biotoper så undrar man om arten har blivit förbisedd eller om den möjligen har breddat sitt habitatval. Sedan några år häckar till exempel vattenrall med minst tio par på Nidingen, en 500×50 m stor och 3–4 meter hög ö av sten och sand i Kattegatt med vindpinad låg buskvegetation och endast lite havssäv att häcka i (Tommy Järås,

Figur 1. Undersökningsområdet där vattenrallar förmodades utöva stark predation på småfåglarna.
The study area where Water Rails were assumed to strongly influence breeding success of songbirds by predation.

muntligen). Arten lär också ha häckat vid Hoburagsklippan på södra Gotland (Thord Fransson, muntligen). Håller arten på att sprida sig till nya habitat och vad beror då detta på? Om så är fallet kan det också vara värt att notera den potentiella effekten på häckningsframgång hos tättingar som vattenrallens intåg kan tänkas få.

Tack

Denna artikel grundas på observationer gjorda i samband med en studie av hämppling som stöttats av Alvins fond. Tack till Tommy Järås, Stig Fredriksson, Lars Carlsson och Tord Fransson för uppmuntran och information, samt till Åsa Wilske och Susann Dutt för tillstånd att fältarbete i områden som tillhör Göteborgs hamn.

Referenser

- Cramp, S. (ed) 1988. *The Birds of the Western Palearctic*, Vol. 2. Oxford University Press, Oxford. 695 pp.
Hansson, B., Bensch, S. & Hasselqvist, D. 2000. Patterns of nest predation contribute to polygyny in the Great Reed Warbler. *Ecology* 81: 319–328.
Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas*. Vår Fågelvärld, suppl. 31, Stockholm.

Summary

Two pairs of Water Rail were found with young in a dry and stony area with up to one metre tall herb vegetation. The area was about 30×90 m, and apart from the rails, eight pairs of Common Whitethroat and three pairs of Linnet were breeding there. The former were alarmed and often called intensively when the rails moved about with their young. In another area not far away, at least eight pairs of Water Rails were breeding. This area was about 500×350 m, and several pairs of Reed Warblers and ten pairs each of Skylark, Yellow Wagtail and Reed Bunting were also breeding there. I searched both areas carefully for nests and young of the passerines. I saw only one fledged brood of Yellow Wagtail and one young of Reed Bunting, indicating a very low breeding success in both areas. I suggest that the cause was predation by the Water Rails. A photo of the study areas is given in Figure 1.

Dan Lundberg, Karljohansgatan 63,
414 55 Göteborg

BERG, Å. & KVARNBÄCK, O. Density and reproductive success of Skylarks <i>Alauda arvensis</i> on organic farms – an experiment with unsown Skylark plots on autumn sown cereals. <i>Täthet och häckningsframgång hos sånglärka Alauda arvensis på ekologiska jordbruk – ett experiment med osådda rutor i höstsådd stråsåd</i> .	3
CIACH, M., KWARCIAŃY, A. & ŚWITAŁA, D. Records of brown plumage aberration in the Common Buzzard <i>Buteo buteo</i> . <i>Fynd av brun dräktavvikelse hos ormvråk Buteo buteo</i> .	119
ELGMORK, K. Dynamics of the garden bird at a feeding station in a suburban area near Oslo, Norway, 2000–2008. <i>Variationer i fåglarnas antal vid en matningsplats i en trädgård i ett förortsområde nära Oslo, Norge, 2000–2008</i> .	179
FOUQUE, C. & SCHRICKE, V. Status and trends of the Canada Goose <i>Branta canadensis</i> in France. <i>Tillstånd och utveckling för kanadagåsen Branta canadensis i Frankrike</i> .	69
GUSTAVSSON, C.G. A white feathered area on the forehead is more common in hybrids of Greylag Goose <i>Anser anser</i> and Greater Canada Goose <i>Branta canadensis</i> than in the parent species. <i>Ett vitt beffädrat område på huvudet närmast näbben är vanligare på hybrider mellan grågås Anser anser och kanadagås Branta canadensis än det är på föräldrarterna</i> .	37
IWAJOMO, S.B., OTTOSSON, U., BARSHEP, Y., HELSETH, A., HULME, M.F., STEVENS, M. & WALDENSTRÖM, J. The stopover behaviour of the Garden Warbler <i>Sylvia borin</i> in Obudu, southeast Nigeria. <i>Trädgårdssångarens Sylvia borin beteende under rastning i Obudu, sydöstra Nigeria</i> .	29
KAMPE-PERSSON, H. & BOIKO, D. Occurrence of swan hybrids around the Baltic Sea – an outcome of range expansions? <i>Förekomst av svanhybrider omkring Östersjön – ett resultat av utvidgade utbredningsområden?</i> .	45
KAMPE-PERSSON, H. Hur stor andel av de i Sverige inräknade sädgässen har utgjorts av taigasädgäss <i>Anser fabalis fabalis</i> ? <i>How large proportion of the Bean Geese counted in Sweden was made up of Taiga Bean Geese Anser fabalis fabalis?</i> .	58
LARSSON, R. Höstflyttande kungsfåglars <i>Regulus regulus</i> vikt på tre näraliggande rastplatser i sydöstra Sverige. <i>The body mass of Goldcrests Regulus regulus at three closely situated stopover sites during autumn migration in southeastern Sweden</i> .	20
LERNER, H. Flush behavior of Common Snipe <i>Gallinago gallinago</i> resembling that of Great Snipe <i>Gallinago media</i> at Skálholt, Iceland. <i>Beteende hos enkelbeckasin vid stötning liknande det som förekommer hos dubbelbeckasin observerat vid Skálholt, Island</i> .	56
LÜCKER, L., KRAATZ, S. †, KRAATZ, B. Field notes on the breeding biology of the Dotterel <i>Charadrius morinellus</i> in arctic Norway. <i>Fältnoteringar om häckningsbiologin hos fjällpipare i arktiska Norge</i> .	109
LUNDBERG, D. Vattenrall <i>Rallus aquaticus</i> som häckfågel på torrmark och möjlig predator på småfågel. <i>The Water Rail Rallus aquaticus breeding in dry habitat and possible predator on songbirds</i> .	190
NILSSON, J.-E. Blåmespar <i>Parus caeruleus</i> föder upp unge av svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i> . <i>Blue Tit Parus caeruleus pair raises a Pied Flycatcher Ficedula hypoleuca nestling</i> .	55
NILSSON, J.-E. Talgoxens <i>Parus major</i> antal och häckningsbiologi – resultat av 25 års holkstudier. <i>Numbers and breeding biology of the Great Tit Parus major – results of a 25 year nest-box study</i> .	123
NILSSON, L. The migrations of Finnish Bean Geese <i>Anser fabalis</i> in 1978–2011. <i>Flyttning hos finska sädgäss Anser fabalis 1978–2011</i> .	157
NYHOLM, N.E.I. Dynamics and reproduction of a nest-box breeding population of Pied Flycatcher <i>Ficedula hypoleuca</i> in a subalpine birch forest in Swedish Lapland during a period of 46 years. <i>Beståndsvariation och häckningsresultat hos holkhäckande svartvit flugsnappare i fjällbjörkskog i Lapland under 46 år</i> .	133
RAE, R., NICOLL, M., SUMMERS, R., RAE, S. & BROCKIE, K. Breeding biology of Purple Sandpipers <i>Calidris maritima</i> on the Hardangervidda, southern Norway. <i>Häckningsbiologin hos skärnsnäppa Calidris maritima på Hardangervidda, södra Norge</i> .	101
SCHÖLIN, K.G. & KÄLLANDER, H. A 64-year study of a Pied Flycatcher <i>Ficedula hypoleuca</i> population. <i>En 64 år lång studie av en svartvit flugsnapparpopulation</i> .	79
SOLHEIM, R. Molt pattern of primaries and secondaries during first and second flight feather molt in Great Grey Owls <i>Strix nebulosa</i> . <i>Mytemønster i vingen hos lappugle Strix nebulosa etter første og andre svingfjærrytting</i> .	11
SONDELL, J., BROOKES, C. & PERSSON, M. Ortolan Bunting <i>Emberiza hortulana</i> at Kvismaren, central Sweden – breeding studies and suggested management. <i>Ortolansparven Emberiza hortulana vid Kvismaren, centrala Sverige – häckningsstudier och förslag till skötsel</i> .	167
SVANBERG, S. & WALDENSTRÖM, J. Population fluctuations and timing of spring migration of the Scandinavian Bluethroat <i>Luscinia svecica</i> at Ottenby Bird Observatory, Sweden, 1955–2008. <i>Beståndsvariationer och tidsförlopp för vårflyttningen hos den skandinaviska blåhaken Luscinia svecica vid Ottenby fågelstation, Sverige, 1955–2008</i> .	92